

**PANDÉMIA OCHORENIA COVID-19
VPLYV NA ZMLUVNÉ ZÁVÄZKY****[Aktualizované 28.4.2020]**

Aktuálna situácia vyvolaná pandémiou nového koronavírusu a nadväzujúce reštriktívne vládne opatrenia, ktoré obmedzujú podnikateľov v obchodnej činnosti, prináša v obchodných vzťahoch mnohé otázky, ktoré je potrebné riešiť. V kontexte aktuálnej pandémie môže ísť napr. o nemožnosť dodať tovar alebo služby v prípade ochorenia/nepřítomnosti väčšieho počtu zamestnancov, nemožnosť poskytnúť tovaru alebo službu v dôsledku vládných opatrení v súvislosti s mimoriadnou situáciou a núdzovým stavom, omeškanie s platbami, atď.

Postavenie zmluvných strán sa vždy bude odvíjať predovšetkým od samotného znenia príslušnej zmluvy; nasledujúce poznámky preto predstavujú iba niektoré aspekty a sú len všeobecným prehľadom niektorých inštitútov.

A. VYŠŠIA MOC

Pojem vyššia moc (*vis maior*) nie je v slovenskom právnom poriadku definovaný. V zmysle rozhodovacej praxe však ide o **udalosť, ktorá sa často nevyskytuje a nedá sa predvídať ani odvrátiť**, a to ani s najväčšou starostlivosťou ktorejkoľvek zmluvnej strany.

Zmluvné strany sa v zmluve môžu dohodnúť, aké udalosti bude možné považovať za vyššiu moc, aké budú ich následky a ako majú strany postupovať v prípade, že taká udalosť nastane. Ak prípad vyššej moci uvedený v zmluve nastane a k porušeniu zmluvných povinností došlo práve v súvislosti s ním, druhá zmluvná strana spravidla nebude oprávnená v dôsledku porušenia odstúpiť od zmluvy, požadovať náhradu škody alebo zaplatať zmluvnej pokuty (okrem prípadov, keď to v zmluve bolo výslovne dohodnuté).

Vo všeobecnosti by vyhlásenie mimoriadnej situácie, núdzového stavu a prijaté opatrenia súvisiace s pandémiou mohlo byť považované za vyššiu moc. Posúdenie otázky, či skutočne nastal prípad vyššej moci a aké dôsledky vyvolal však bude vždy závisieť od konkrétneho prípadu (bez ohľadu na to, či je vyššia moc zmluvne upravená alebo nie).

B. DODATOČNÁ NEMOŽNOSŤ PLNENIA

V určitých špecifických prípadoch môže zásah vyššej moci (pandémie) spôsobiť zánik záväzku v dôsledku nemožnosti plnenia.

Nemožnosť plnenia musí vždy nastať až po uzavretí zmluvy (t.j. musí ísť o **následnú** nemožnosť) a musí byť **objektívna**, teda nesmie byť spôsobená iba individuálnou neschopnosťou plniť na strane dlžníka (napr. jeho platobnou neschopnosťou). Navyše musí ísť o **trvalú** nemožnosť plniť – ak by bolo plnenie nemožné iba po určitý čas (napr. dlžník by ochorel a/alebo bol v povinnej karanténe), zrejme by nešlo o nemožnosť plnenia a dlžník by sa nesplnením záväzku dostal do omeškania. Posúdenie, či

ide o trvalú alebo dočasnú nemožnosť plnenia však bude opäť závisieť od konkrétneho prípadu. Nateraz sa však zdá, že pandémie, vrátane opatrení a iných skutočností s ňou spojených, bude mať vo vzťahu k väčšine zmluvných vzťahov posudzovaná ako majúca iba dočasný charakter. Strany by sa preto na dodatočnú nemožnosť plnenia nemali spoliehať bez zváženia všetkých individuálnych okolností daného prípadu. **Dôkazné bremeno je v prípade nemožnosti plnenia na strane dlžníka.**

Nemožnosť plnenia sa v zásade neuplatní v prípade peňažného plnenia.

Dlžník zodpovedá za škodu, ktorá veriteľovi vznikne v dôsledku nemožnosti plnenia. Môže sa jej však zbaviť preukázaním existencie liberačných dôvodov (viď nižšie).

C. ZODPOVEDNOSŤ ZA ŠKODU

Neplnenie záväzku v dôsledku pandémie alebo skutočností s ňou súvisiacich môže v mnohých prípadoch viesť k vzniku škody.

Strana, ktorá v dôsledku pandémie nebude schopná plniť svoje zmluvné povinnosti a spôsobí tým druhej strane škodu, môže sa tejto zodpovednosti zbaviť ak preukáže existenciu tzv. **liberačných dôvodov** podľa ustanovení Obchodného zákonníka. Za liberačné dôvody možno považovať nepredvídateľné okolnosti, ktoré (i) vznikli nezávisle od vôle povinnej strany, (ii) bránia jej v splnení povinnosti a (iii) povinná strana ich nemohla odvrátiť alebo prekonať. **Dôkazné bremeno vždy nesie porušujúca strana.** Ustanovenia Obchodného zákonníka týkajúce sa liberačných dôvodov majú dispozitívny charakter a strany si ich v zmluve môžu podľa preferencií upraviť. Posúdenie, či pandémie a skutočnosti súvisiace s ňou sú liberačným dôvodom preto bude vždy záležať na konkrétnych zmluvných ustanoveniach.

Dovolíme si však upozorniť, že, ak sa strany nedohodli inak, v zmysle Obchodného zákonníka je **porušujúca strana bezodkladne informovať druhú stranu** o povahe okolnosti, ktorá jej bráni v splnení záväzku a o jej dôsledkoch. V prípade nesplnenia oznamovacej povinnosti môže druhej strane vzniknúť nárok na náhradu škody.

V prípade zmlúv podľa Občianskeho zákonníka sa porušujúca strana môže zodpovednosti za škodu zbaviť preukázaním, že **škodu nezavinila**. Dá sa predpokladať, že pandémie a s ňou súvisiace skutočnosti spravidla budú vylučovať zavinenie škody – pokiaľ dlžník preukáže, že škoda skutočne vznikla v priamej príčinnej súvislosti s takouto udalosťou. **Aj v tomto prípade dôkazné bremeno znáša porušujúca strana.**

D. OMEŠKANIE

Ak v konkrétnom prípade nebude možné hovoriť o nemožnosti plnenia a porušenie záväzku nebude spadať ani pod okolnosti predpokladané v zmluve, neplnením záväzku sa porušujúca strana **dostane do omeškania**.

V prípade omeškania s plnením **peňažného záväzku** má veriteľ nárok na úroky z omeškania vo výške dohodnutej v zmluve alebo vo výške stanovenej v príslušnom nariadení vlády a nárok na úhradu paušálnych nákladov spojených s uplatnením pohľadávky (pri zmluvách podľa Obchodného zákonníka), resp. na úrok z omeškania alebo poplatok z omeškania (pri zmluvách podľa Občianskeho zákonníka). Ak je dlžník v omeškaní s plnením **nepeňažného záväzku** (najčastejšie s odovzdaním alebo vrátením veci), prechádza na neho po dobu omeškania nebezpečenstvo škody na veci, ak toto nebezpečenstvo neznášal už predtým. Tieto následky nastávajú bez ohľadu na dôvody omeškania. Uplatnia sa teda aj v prípade pandémie.

V dôsledku omeškania je okrem toho veriteľ oprávnený za splnenia zákonných podmienok **od zmluvy odstúpiť**.

Pri zmluvách podľa Obchodného zákonníka môže veriteľ od zmluvy ihneď odstúpiť, ak bola zmluva **porušená podstatným spôsobom** a o odstúpení dlžníka včas informoval. **V ostatných prípadoch** (ak nejde o podstatné porušenie zmluvy alebo veriteľ nevyužil odstúpenie podľa predchádzajúcej vety)

môže veriteľ odstúpiť od zmluvy, ak dlžník nesplní povinnosť ani **v dodatočnej lehote** určenej veriteľom. Dĺžka dodatočnej lehoty musí byť primeraná okolnostiam, najmä musí dlžníkovi reálne umožňovať záväzok splniť.

Odstúpenie od zmluvy nemá vplyv na povinnosť dlžníka **nahradiť veriteľovi škodu**, ktorá porušením záväzku vznikla. Dlžník sa však zodpovednosti za škodu môže zbaviť preukázaním existencie liberačných dôvodov (a pri zmluvách podľa Občianskeho práva preukázaním, že vznik škody nezavinil), ako sme už uviedli vyššie (časť C).

Do vyššie uvedených dôsledkov omeškania však výrazne zasiahol tzv. Lex korona (zákon č. 62/2012 Z. z. v znení ostatnej novely), ktorý umožňuje podnikateľom požiadať o poskytnutie dočasnej ochrany. V tejto súvislosti platí, že ak jedna zo zmluvných strán požiada o poskytnutie dočasnej ochrany v zmysle ustanovení Lex korona a **súd tejto zmluvnej strane vydá potvrdenie o poskytnutí dočasnej ochrany** a zároveň **k omeškaniu došlo v období od 12. marca 2020 do 12. mája 2020, druhá zmluvná strana nebude môcť pre toto omeškanie vypovedať zmluvu, odstúpiť od nej ani odmietnuť poskytnutie dohodnutého plnenia.**

Lex korona z tejto zásady ustanovuje aj výnimku, a to v prípade ak by nevypovedaním zmluvy, neodstúpením od zmluvy alebo neodmietnutím plnenia druhá zmluvná strana bezprostredne ohrozila prevádzkovanie svojho podniku. Tiež nie je dotknuté právo druhej zmluvnej strany vypovedať zmluvu, odstúpiť od zmluvy alebo odmietnuť poskytnutie plnenia pre omeškanie zmluvnej strany pod dočasnou ochranou, ktoré nastalo po 12. máji 2020.

Nie je vylúčené ani to, že sa **do omeškania** v súvislosti s pandemiou **dostane veriteľ**, napr. neprevezme riadne ponúknuté plnenie alebo neposkytne potrebnú súčinnosť. V takom prípade veriteľ najmä zodpovedá za škodu, ktorú tým dlžníkovi spôsobil. Tejto zodpovednosti sa môže zbaviť preukázaním liberačných dôvodov (zmluvy podľa Obchodného zákonníka), resp. preukázaním, že škodu nezavinil (zmluvy podľa Občianskeho zákonníka). Po dobu omeškania veriteľa nemôže dôjsť k omeškaniu dlžníka.

E. ZMLUVNÁ POKUTA

V prípade **zmlúv podľa Obchodného zákonníka** vo všeobecnosti existencia liberačných dôvodov nemá vplyv na povinnosť platiť zmluvnú pokutu. Ak by sa teda dlžník zbavil zodpovednosti za škodu preukázaním liberačných dôvodov, nezbavilo by ho to aj povinnosti zaplatiť zmluvnú pokutu (ak bola dohodnutá). Na povinnosť platiť zmluvnú pokutu nemá vplyv ani prípadné odstúpenie od zmluvy.

Pri **zmluvách podľa Občianskeho zákonníka** nie je dlžník povinný zaplatiť zmluvnú pokutu, ak porušenie povinnosti nezavinil; strany sa však v zmluve môžu dohodnúť inak. Platným odstúpením od zmluvy záväzok na zmluvnú pokutu zaniká. Nezaniká však, ak vznikol ešte pred odstúpením od zmluvy z dôvodu iného skoršieho porušenia zmluvy.

F. ZMARENIE ÚČELU ZMLUVY

Zmarenie účelu zmluvy je možné **iba v prípade zmlúv podľa Obchodného zákonníka**. Ak si strany v zmluve výslovne dohodli jej základný účel a zároveň **nastane vonkajšia zmena okolností**, za ktorých sa zmluva uzavrela a tento **účel sa tým zmarí**, strana dotknutá zmarením zmluvy môže od nej **odstúpiť**. To, či pandémiu a s ňou súvisiace skutočnosti možno považovať za zmenu vonkajších okolností, ktoré spôsobuje zmarenie účelu zmluvy bude záležať od individuálnych okolností prípadu. Odstupujúca strana je vo všeobecnosti povinná nahradiť druhej strane náhradu škody, ktorá jej odstúpením vznikne.

G. VZÁJOMNÉ ZMLUVY

Možno tiež očakávať, že v dôsledku pandémie niektorá zo strán odmietne alebo nebude schopná plniť **vzájomnú zmluvu**, teda takú zmluvu, z ktorej sú obe strany zaviazané navzájom. V takom prípade Občiansky a Obchodný zákonník stanovujú, že plnenia sa môže domáhať iba tá strana, ktorá svoj záväzok už splnila.

Pri **postupne podmienených záväzkoch** (t.j. takých, kde jedna strana má plniť po tom, čo plnila druhá strana) dáva právny poriadok možnosť – za splnenia určitých konkrétnych okolností – aby tá zmluvná strana, ktorá má plniť ako prvá, a ktorá sa obáva, že následne jej zmluvný partner nesplní, svoje vlastné plnenie pozdržala. Pozdržanie vlastného plnenia však **nebude možné** v prípade, ak niektorej zo zmluvných strán **bola poskytnutá dočasná ochrana** podľa Lex korona. Zmluvná strana zrejme nebude môcť podržať vlastné plnenie len z dôvodu, že druhá zmluvná strana pod dočasnou ochranou zatiaľ neplnila. Aj v tomto prípade však budú platiť výnimky, ktoré sme v súvislosti s Lex korona uviedli v časti D. vyššie.

* * *

Situáciu stále sledujeme a nie je vylúčené, že vyššie uvedené závery ešte budú podliehať zmenám v závislosti od legislatívneho vývoja. Radi Vám pomôžeme vyriešiť novo-vzniknuté otázky a vytvoriť v podniku priaznivejšie podmienky pre aktuálnu situáciu.

S Vašimi prípadnými otázkami sa neváhajte spojiť s Vaším obvyklým partnerom v PRK Partners alebo priamo kontaktujte partnerku bratislavskej pobočky PRK Partners, Miriam Galandovú (e-mail: miriam.galandova@prkpartners.com, tel.: +421 911 492 222).